

Dohnal Jakub

*кандидат юридичних наук,
кафедра приватного права
та цивільного процесу,
юридичний факультет
Університету імені Ф.
Палацького, м. Оломоуц*

Žaba Mateusz

*аспірант, кафедра
господарського та
торговельного права
факультету права та
адміністрації Сілезького
університету, м. Катовіце*

Jakub Dohnal

*PhD in Law, Department
of Civil Law and Civil
Procedure, Faculty of
Law Palacký University in
Olomouc*

Mateusz Żaba

*PhD student, Department
of Commercial Law Faculty
of Law and Administration
Silesian University in
Katowice*

ДЕКІЛЬКА ЗАУВАЖЕНЬ ЩОДО ПОЛЬСЬКОЇ ТА ЧЕСЬКОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗOBOB'ЯЗАННЯМИ ТОВАРИСТВ ОБ'ЄДНАНЬ КАПІТАЛІВ ДО МОМЕНТУ ЇХ СТВОРЕННЯ ШЛЯХОМ ЗАСНУВАННЯ

1. Загальні уваги.

Проблематика відповідальності за зобов'язаннями, які виникли ще на етапі, який попереджує створення товариства об'єднання капіталів, становить суттєвий предмет зацікавлення як польської, так і чеської доктрини. Однак слід підкреслити, що регуляція даного питання, що є прийнята в Польщі, різниться до певної міри від регуляції, яка діє нині в Чехії.

Ще до вступлення в чинність польського Кодексу торговельних товариств (далі КТТ) польські науковці підкреслювали необхідність захисту прав третіх осіб у зв'язку зі шкодами, які могли вже заподіяти засновники товариства. Спосіб врегулювання питання такої відповідальності є нині більш комплексний, ніж у часі чинності польського Торговельного кодексу. Польський законодавець увів новий правовий інститут у вигляді товариства об'єднання капіталів (товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерного товариства) в організації [1, с. 59]. Товариства об'єднан-

ня капіталів в організації є «дефективними юридичними особами» (пол. *ułomna osoba prawna*). Однак як дефективні юридичні особи вони мають окреме від своїх учасників майно [4, с. 269]. Товариство об'єднання капіталів в організації наділене правоздатністю, дієздатністю та цивільною процесуальною правоздатністю [1, с. 60]. Згідно з реченням 1 ст. 12 польського КТТ товариство з обмеженою відповідальністю в організації та акціонерне товариство в організації з дня внесення запису до Державного судового реєстру перетворюється в товариство з обмеженою відповідальністю або ж акціонерне товариство та отримує статус юридичної особи. Таким чином, вже це перехідне творіння буде нести відповідальність за взятими зобов'язаннями. На ґрунті попередньої регуляції, де цей інститут не існував, про відповідальність до дня реєстрації товариства можна було говорити лише стосовно осіб, які діяли від імені цього ж товариства [10]. Зрозуміло, що чинності цих осіб могли б затверджуватися пізніше самим товариством.

Чеське законодавство не знає конструкції товариства об'єднання капіталів в організації. Після рекодифікації цивільного права у Чеській республіці, яка мала місце у 2014 р., актуальне врегулювання діяння від імені товариства до дня його створення знаходиться у чеському Цивільному кодексі (далі ЦК Чехії). Чеська доктрина розрізняє дві фази створення товариств об'єднання капіталів. Перша фаза – це заснування (чес. *založení*) товариства, натомість друга фаза – це утворення (чес. *vznik*) товариства. Заснування юридичної особи здійснюється шляхом підписання договору товариства (чес. *společenská smlouva*) (у випадку товариства з обмеженою відповідальністю) або шляхом прийняття статуту (у випадку акціонерного товариства). Положення § 127 ЦК Чехії стосується тих юридичних осіб, у яких можна відрізнити фази заснування й утворення. У періоді від заснування юридичної особи до її утворення, тобто коли юридична особа не має статусу юридичної особи та не може самостійно діяти, § 127 ЦК Чехії дозволяє, щоб від імені такої особи діяла інша особа. У статтях, регулюючих окремі види юридичних осіб, які закріплені у ЦК Чехії, не врегульовано, хто фактично вправі діяти у такому періоді від імені цих осіб.

Регуляція проблематики відповідальності осіб, які діють за товариство до дня його створення зазнала у Чехії багато змін. Для зрозуміння нинішнього стану слід тут представити декілька даних.

2. Розвиток концепції відповідальності за зобов'язаннями, які були взяті до створення товариства в чеському праві.

Правове врегулювання, яке діяло до 2000 р., передбачало, що до дня створення товариства у *справах, пов'язаних* зі створенням товариства, ді-

ють його засновники (чес. *zakladatelé*) або лише деякі з них. Було також врегульовано, що за зобов'язаннями, які були взяті до дня створення товариства засновниками або деякими із них, ці особи несуть солідарну та необмежену відповідальність. Сумніви викликала тодішня ч. 1 § 64 Торговельного кодексу Чехії, яка передбачала, що зобов'язання, які виникнули у зв'язку зі справами, пов'язаними зі створенням товариства, переходять з моменту створення на товариство, оскільки товариство впродовж 3 місяців від них не відхилилось.

Спірним було питання, які зобов'язання пов'язані зі створенням товариства. Верховний суд Чеської республіки вирішив, що договір купівлі підприємства або його частини, який був укладений засновниками до дня створення товариства, не можна відносити до справ, пов'язаних зі створенням товариства [9]. Щодо ч. 1 § 64 Торговельного кодексу Чехії товариство не могло до набрання чинності новелою ч. 370/2000 Sb. перейняти зобов'язання щодо предмету діяльності товариства, яке взяли засновники, тому що ці зобов'язання не були пов'язані зі створенням товариства.

З іншого боку, чинності, пов'язані з укладенням трудових договорів між засновниками та працівниками торговельного товариства, у період від заснування до створення товариства, у випадку коли предметом договору є праця на користь товариства, належали до справ, пов'язаних зі створенням товариства та переходили на товариство [8].

Ця регуляція вносила непевність до правового порядку та була, звичайно, не корисна для захисту прав третіх осіб. Наступною проблемою було те, що ці зобов'язання переходили автоматично на товариство, оскільки товариство до трьох місяців від них не відхилилось. Комплікації міг викликати факт, що товариство могло не дізнатися про ці зобов'язання.

З цього приводу чеський законодавець змінив цей кодекс шляхом внесення наступних новел. При тому задумом регуляції, яка знайшлася у ч. 1 § 64 чеського Торговельного кодексу, був захист прав третіх осіб, які не мали певності чи товариство фактично буде створене, але, незважаючи на це, вступили в облігаційні відносини із засновниками до дня створення цього товариства.

Суттєва зміна, яка стосувалася створення господарських товариств, мала місце у 2002 р. та полягала в зміні попередньої концепції на концепцію *діяння від імені товариства до дня його запису в торговельному реєстрі* (чес. *jednání jménem společnosti před jejím zápisem do obchodního rejstříku*). Кожна особа, яка буде діяти від імені товариства до дня його створення, була на підставі цього ж діяння зобов'язана. Раніше зобов'язані були лише засновники [5].

Вищевказане правило, яке знаходилося у ч. 1 § 64, згідно з яким зобов'язання переходили автоматично на товариство, якщо воно не відхилилось від них впродовж трьох місяців, було замінене правилом, відповідно до якого на товариство переходять лише ці зобов'язання, щодо яких товариство впродовж трьох місяців прийняло рішення. У випадку неприйняття рішення товариством щодо зобов'язань, які виникли до створення товариства, особи, які діяли від імені товариства, несли далі необмежену та солідарну відповідальність.

Нині Торговельний кодекс Чехії відхилений (скасований) та правове врегулювання відповідальності за зобов'язаннями, які виникли до дня створення товариства, знаходяться у вищевказаному § 127 Цивільного Кодексу Чехії.

3. Чинна регуляція відповідальності за зобов'язаннями, які були взяті до створення товариства об'єднання капіталів у чеському праві.

Регуляція питання щодо діяння від імені товариства до дня його створення знаходиться у § 127 чеського ЦК. Це положення передбачає, що від імені юридичної особи можна діяти ще до моменту її створення. Хто діє таким чином, є вправі (має права) та зобов'язаний діяти самостійно, у випадку коли діяло більш осіб – вони вправі (мають права) та зобов'язані діяти разом і несуть солідарну та необмежену відповідальність. Юридична особа може наслідки цього ж діяння перейняти впродовж трьох місяців від її створення. У такому випадку вона вправі або зобов'язана від початку. Якщо вона їх затвердить, визнається, що вона повідомила інші сторони цих зобов'язань про цей факт.

Треба зазначити, що в тому випадку мова не йде про будь-яке діяння без довіреності. Згідно з § 3006 ЦК Чехії визначенням діяння без довіреності є факт, що особа, яка діяла, не мала права діяти у даній ситуації (у даних правовідносинах). Натомість § 127 надає можливість діяння іншій особі [6].

Новий Цивільний кодекс Чехії спирається на принцип захисту прав третіх осіб, які діяли добросовісно, та у зв'язку з тим передбачає тримісячний термін для затвердження товариством зобов'язань, які були взяті до його створення. Коло наслідків такого ж діяння, які можуть затверджуватися товариством, не обмежене. Юридична особа може, таким чином, перейняти такі наслідки діяння осіб, які могла би самі їх здійснити, якщо у період діяння від її імені фактично могла би мати здатність бути юридичною особою. У тому випадку є неможливим, щоб юридична особа перейняла такі зобов'язання, яких сама не могла би взяти. У ситуації,

коли юридична особа перейняла би зобов'язання, яких не могла би сама взяти, можна би говорити про недійсність правочину. Натомість важкість доказування про цю недійсність залежала би від фактичних наслідків даного правочину.

Для вказання чи перейняття спричиняє правові наслідки або чи мова йде про недійсність або оспорюваність правочину, треба запитати: які були би наслідки, якби юридична особа діяла самостійно в даній ситуації. У випадку, коли гіпотетичне діяння юридичної особи давало би результат можливого визнання правочину недійсним, за недійсний повинен визнаватися також такий правочин, який був здійснений іншою особою до дня створення товариства тощо [7, с. 681].

4. Регуляція відповідальності за зобов'язаннями, які були взяті до створення товариства об'єднання капіталів у польському праві.

Питання відповідальності за зобов'язаннями, які виникли до моменту реєстрації товариства об'єднання капіталів, тісно пов'язана з правовою конструкцією товариства об'єднання капіталів у організації. Згідно з § 1 ст. 13 польського КТТ за зобов'язаннями товариства об'єднання капіталів в організації несуть солідарну відповідальність товариство та особи, які діяли від його імені. Особами, які діяли від імені товариства капіталів в організації, є особи, які мають право на його представлення [1, с. 62]. У випадку товариства з обмеженою відповідальністю, то відповідно до § 2 ст. 161 КТТ товариство представляється правлінням або представником, який призначається одностайним рішенням засновників (пол. *założyciele*). Акціонерне товариство представляється натомість правлінням. До моменту його призначення представляється однак усіма засновниками, які діють сумісно або представником, який призначається одностайним рішенням засновників.

Щодо § 1 ст. 13, слід підкреслити, що, крім відповідальності самого товариства, мова йде також про відповідальність осіб, які діють від його імені. Такими особами взагалі не мусять бути учасники [2, с. 111]. До того ж, гіпотеза правової норми, яка впливає з § 1 ст. 13 КТТ Польщі, не обіймає відповідальності осіб, які зробили правочин від імені товариства капіталів в організації, якого не мали права здійснити, та потім товариство цього ж правочину не підтвердило [3, с. 146].

Треба зазначити, що згідно з принципом континуації (правонаступництва), товариство об'єднання капіталів в організації стається «власним» товариством з моменту запису до реєстру. Воно набуває статусу юридичної особи та його дотеперішні права та обов'язки переходять на «власне» товариство. Крім того, змінюються правила відповідально-

сті у відношенні до третіх осіб, тому що усі права та обов'язки переходять на «властиве» товариство, яке є правонаступником товариства капіталів в організації [2, с. 108]. Тут необхідно відзначити, що можуть змінитися правила щодо відповідальності за зобов'язаннями перед самим товариством осіб, які діяли від його імені. Для третіх осіб буде діяти принцип повної відповідальності за зобов'язаннями (пол. *zasada pełnej odpowiedzialności za zobowiązania*), які були взяті до моменту реєстрації товариства об'єднання капіталів. Таким чином, особи, які діяли від імені товариства до дня його запису до реєстру, будуть нести перед третіми особами відповідальність у зв'язку зі зобов'язаннями, які взяли на етапі товариства капіталів в організації. Згідно з § 3 ст. 161 КТТ відповідальність осіб, які діють від імені товариства з обмеженою відповідальністю в організації, припиняється щодо товариства з моменту затвердження їх дій загальними зборами учасників. Подібне положення для акціонерного товариства знаходиться в § 3 ст. 323 КТТ. Ця відповідальність продовжується до дня погашення всіх зобов'язань, які були взяті товариством капіталів в організації [1, с. 707]. Ця відповідальність матиме необмежений, особистий та солідарний характер.

5. Питання відповідальності учасників за зобов'язаннями до моменту створення товариства об'єднання капіталів у польському праві.

Слід зазначити, що польський законодавець врегулював інакше правила, які стосуються відповідальності учасників та акціонерів за зобов'язаннями товариства, що виникли до дня реєстрації такого товариства. Як правило, учасник (акціонер) товариства об'єднання капіталів не несе відповідальності за зобов'язаннями цього ж товариства перед третіми особами. Виняток із цього правила знаходиться у § 2 ст. 13 КТТ. Згідно з тим положенням, учасник або акціонер товариства об'єднання капіталів у організації несе за зобов'язаннями товариства солідарну відповідальність з товариством капіталів в організації та/або особами, які діяли від його імені, у межах вартості вкладу, якого не вніс за рахунок придбання часток або акцій у товаристві.

Учасник (акціонер) товариства капіталів може або нести відповідальність у випадку, коли діяв від імені товариства об'єднання капіталів в організації (згідно з § 1 ст. 13 КТТ), або нести відповідальність у межах, у яких не сплатив свого вкладу за рахунок придбання часток/акцій (згідно з § 2 ст. 13 КТТ). Метою цього ж останнього положення є мобілізація учасників внести свої вклади для якнайшвидшого сплачування статутного капіталу в товаристві [1, с. 63]. Тим самим, характер відповідальності

такого учасника визнається особистим, солідарним та обмеженим до вартості несплаченого учасником вкладу. Внесення вкладу в повній вартості звільняє учасника від цієї відповідальності.

6. Підведення підсумків.

Беручи до уваги різний спосіб врегулювання проблематики відповідальності за зобов'язаннями, які були взяті до моменту реєстрації товариства, слід підкреслити, що як польське, так і чеське право сходяться в тому, що треба забезпечити захист прав третіх осіб, які діяли добросовісно, у зв'язку зі шкодами, які можуть їм бути заподіяні особами, які діяли від імені товариства до моменту його створення. У зв'язку з тим розмір захисту поширюється на суб'єкти, які діяли від імені товариства до моменту його реєстрації. Це однак не означає, що товариство після реєстрації не буде взагалі нести відповідальності за взятими до дня реєстрації зобов'язаннями. У чеському законодавстві передбачено тримісячний строк для затвердження товариством чинності осіб, які діяли до моменту запису товариства до реєстру. У випадку, коли ці чинності не затверджувалися товариством, особи, які діяли до дня реєстрації товариства, нестимуть виключну відповідальність за взятими зобов'язаннями. Польський законодавець увів натомість спеціальну конструкцію товариства об'єднання капіталів у організації та поширив склад суб'єктів, які несуть відповідальність за зобов'язаннями, що були взяті в час існування товариства в організації на осіб, які діяли від імені товариства до моменту його реєстрації та учасників (акціонерів) цих товариств. Відповідальність цих останніх осіб є обмеженою до вартості несплаченого ними вкладу. На відміну від чеської регуляції, затвердження на загальних зборах дотеперішніх чинностей осіб, які діяли від імені товариства в організації та у зв'язку з тим взяли зобов'язання, не звільняє цих осіб від відповідальності перед третіми особами. Незважаючи на прийняття польським та чеським законодавцем різних конструкцій щодо відповідальності за зобов'язаннями, які виникли до моменту реєстрації товариства, слід зазначити, що основна мета є така сама.

1. P. Pinior, W. Popiołek, J. A. Strzępka (red.), E. Zielińska, *Code of Commercial Companies and Partnerships. Commentary. (Kodeks spółek handlowych. Komentarz) wyd. 6, Warszawa 2013*
2. A. Kidyba, *Code of Commercial Companies and Partnerships. 2nd Volume. Commentary on Art. 1 – 300 (Kodeks spółek handlowych. Tom II. Komentarz do art. 1-300 KSH), wyd. 9, Warszawa 2013*
3. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, A. Herbet, M. Tarska, *Code of Commercial Companies and Partnerships. Commentary. 2nd*

- Volume. Commentary on Art. 151 – 300 (Kodeks spółek handlowych. t. II, Komentarz do art. 151-300), wyd. 3, Warszawa 2014*
4. M. Rodzyńkiewicz, *Code of Commercial Companies and Partnerships. Commentary (Kodeks spółek handlowych. Komentarz), wyd. 4, Warszawa 2013*
 5. J. Dědič, M. Kubík, J. Zrzavecký, *Significant changes that are made by Amendment Act to Commercial Code (Významné změny, které přináší novela obchodního zákoníku), Právní rozhledy 2000, № 11, c. 483*
 6. J. Svejčkovský, L. Deverová a kol., *Legal entities in the New Civil Code. Commentary (Právnícké osoby v novém občanském zákoníku. Komentář), 1. vydání, Praha 2013*
 7. P. Lavický. a kol., *Civil Code I. General section (§ 1–654). Commentary (Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář), 1. vydání, Praha 2014*
 8. *Resolution of the Regional Court in Ostrava of 08.02.1995 (sp. zn. 16 Co 588/94)*
 9. *Resolution of the Supreme Court of Czech Republic of 21.02.2001 (sp. zn. 32 Cdo 2767/2000)*
 10. *Resolution of the Supreme Court of Poland of 10.02.1959 (I CR 1229/58, OSPiKA 1959, Nr 10, poz. 296)*

Догнал Я., Жаба М. Декілька зауважень щодо польської та чеської регуляції відповідальності за зобов'язаннями товариств об'єднань капіталів до моменту їх створення шляхом заснування

У дослідженні розкрита проблематика врегулювання відповідальності за зобов'язаннями товариств об'єднань капіталів, які були взяті до дня реєстрації нового товариства як у чеському, так і в польському праві. Основні форми відповідальності осіб, які діяли від імені товариства до моменту його створення шляхом заснування, прийняті польським законодавцем та чеським законодавцем розрізняються між собою, що й було детально проаналізовано у даній роботі. У статті окреслено сутність регуляції відповідальності за зобов'язаннями, які виникли ще перед заснуванням товариства об'єднання капіталів. Важливою метою польської і чеської регуляції відповідальності за зобов'язаннями, які були взяті до моменту реєстрації товариства, є захист прав кредиторів. Слід підкреслити, що праця зосереджує увагу читача на ст. 13 Кодексу торговельних товариств Польщі та на § 64 Цивільного кодексу Чехії. Крім того, у статті наявні посилання на судову практику.

Ключові слова: товариства об'єднання капіталів; відповідальність за зобов'язаннями товариства перед його реєстрацією; чеська регуляція; польська регуляція; відповідальність учасника (акціонера)

Догнал Я., Жаба М. Несколько замечаний по польской и чешской регуляции ответственности по обязательствам обществ объединений капиталов до момента их создания путем учреждения

В исследовании раскрыта проблематика регулирования ответственности по обязательствам обществ объединений капиталов, которые были взяты до дня регистрации нового общества как в чешском, так и в польском праве. Основные формы ответственности лиц, действовавших от имени общества до момента его создания путем учреждения, принятые польским законодателем и чешским законодателем различаются между собой, что и было детально проанализировано в данной работе. В статье обозначены сущность регуляции ответственности по обязательствам, возникшим еще прежде создания общества объединения капиталов. Важной целью польской и чешской регуляции ответственности по обязательствам, которые были взяты до момента регистрации общества, является защита прав кредиторов. Следует подчеркнуть, что работа сосредоточивает внимание читателя на ст. 13 Кодекса торговых обществ Польши и на § 64 Гражданского кодекса Чехии. Кроме того, в статье имеются ссылки на судебную практику.

Ключевые слова: общества объединения капиталов; ответственность по обязательствам общества перед его регистрацией; чешский регуляция; польский регуляция; ответственность участника (акционера)

Dohnal J., Žaba M. Several remarks on Polish and Czech regulations of liability for the obligations of limited liability companies before their formations

The article deals with the issues related to Polish and Czech regulations of liability for the obligations that were undertaken before formation of company. It should be pointed that the Czech solution of liability for the obligations of company before its registration differs in some cases from the conception which was implemented into the Polish Code of Commercial Partnerships and Companies. The provisions concerning liability of person who acts on behalf of a limited liability company or joint-stock company before its registration were discussed in this paper. The article outlines the main differences between the Polish and the Czech concepts. The authors deliberate also the nature of liability for the obligations that were undertaken by person before the registration of company in these legal systems. The analysis of the Czech and Polish provisions were substantiated by reference to judicature.

Keywords: companies; liability for the obligations before the registration of company; Czech regulation; Polish regulation; liability of shareholder